

առաջին օրը զիշերեց Բաշ Ապարանի որտեղից օրհնութիւնն առնելով վերադարձան ուղեկցող բժիշկ պ. Նիկողայոս Տ. Սահակեան և փոխանորդ Տ. Մատթէոս վարդապետը և մնացին միայն Վեհ. Հայրապետի սակաւաթիւ հետեորդները: Մօղնոյ ս. Գեորգ վանքում ընդ առաջ էին եկել Սինօգի անդամներից Գեր. Տ. Մակար եպ. և Տ. Թուսիկ վարդապետը և միաբանութեան կողմից Տ. Համադասպ և Տ. Եղիշէ վարդապետները: Երեկոյեան ժամի 4-ին դուրս գալով Մօղնոյ վանքից Նորին Սրբութիւնը հասաւ Ս. Էջմիածին ժամը 6½ ին. Ճանապարհին հետըհետէ դիմաւորելու եկան կառքերով հոգեոր ծեմարանի Տեսուչ Տ. Կարապետ վարդապետը ուսուցիչներով: Վաղարշապատի հասարակութեան անուտերը և ուրիշ ձիււորներ: Վանքի մեծ դրան սպասում էին բոլոր միաբանութիւնը, ծեմարանի աշակերտները և բաղմութիւնը. Նորին Սրբութիւնն ուղղակի Մայր Տաճար առաջնորդուելով չոքեց իջման Ս. սեղանի առաջ և զխաբաց աղօթեց. ապա ուղեկցութեամբ միաբանից և աշակերտաց բորձրացու վեհարան և հանգստացաւ:

Նորին Սրբութիւնն այժմ զգալի կերպով կազդուրուում է և սկսել է զբաղուել իւր բազմադիմի հոգսերով:

Կիւրակէ տարեկ 30-ին ս. պատարագից յետոյ Վեհափառ Հայրապետի ներկայութեամբ հոգեհանգիստ կատարուեցաւ նորոգ հանգուցեալ բարեյիշատակ Մնովք Բուդաղեանի համար: որ իւր նշանաւոր կարողութեան մեծազոյն մասը (աւելի քան կէս միլիոն ռուբլի) կապել է խիստ հոգեշահ բարեգործական նպատակներու ի թիւս որոց 20 հազար ռուբլի Մայր Աթոռի ծեմարանին: Մի տարուայ ընթացքում այս երկրորդ անգամն է, որ ծեմարանը խոշոր նուէր է ըստանում Բուդաղեան բարեգործ ընտանիքից: Անցեալ տարի մայիսին վախճանեցաւ Բագւում հանգուցեալ Մնովքի եղբորորդին Սմբատ Բուդաղեան: որի եղբայրը պ. Երուանդ և ոյլ ժառանգները խստացել էին երկու մըշտական որդեգիրներ ունենալ ծեմարանում նորա յիշատակին և կատարեցին այդ խոս-

տումը: տարեկան 400 ռ. թոշակն ուղարկելով՝ այժմ պահուում են արդէն երկու որդեգիրներ հանգուցեալ Սմբատի անունով:

ՄԱՅՐ ԱԹՌՈՒ

Գեր. Անանիա եպիսկոպոս նշանակուած լինելով Գանձակի փոխանորդ՝ կիւրակէ՝ ամսոյս 7-ին մեկնեց դէպի իւր պաշտօնատեղին: Գանձակի Փոխանորդ Տ. Բաղարատ վարդապետ Թաւաքալեան փոխադրուած է Տփլիս ս. Սարգսի վանահայրութեան: Կալուածոց կառավարչի և կոնսիստորիայի նախանգամի պաշտօնով:

Գարնան բացուելուն հետ սկսուեցաւ նաև օտարազգի հիւրերի երթևեկութիւնը: պէտք է ենթադրել, որ երկաթուղու մօտենալու հետ կրողմանան նաև նոցա այցելութիւնները ս. Էջմիածնում: Այդ այցելուններից պէտք է յիշել առանձնապէս Ֆրանսիացի պ. Բոնէնին, որ Միջին Ասիայում հնագիտական հետազոտութիւններ կատարող Ֆրանսիական յանձնաժողովի պարագլուխն է և վերադառնալով այնտեղից Մայր Աթոռ այցելեց ամսոյս 7 ին իւր հայրենակից պարոն և անկիւն Պորկիէնիի հետ Յարգելի գիտնականը զխառն նպատակ է ունեցել գտնել այն բոլոր հետքերը, որ թողել են նեստորականները քրիստոնէական առաքելութիւնը տարածելով մինչև Միջին Ասիայի և Չինաստանի խորքերը: Նորա հետազոտութիւններից երևում է, որ այդ քարոզիչների թուում եղել են նաև շատ հայեր և նեստորականների ամենահեռուոր գաղթավայրերից մէկում՝ Մոնղոլիայի և Չինաստանի սահմանի վերայ, Սինխգի և Տանց — Կարի մէջ՝ Տուպա — Չէնգ (Տուպա պարսպապատ քաղաք) կոչուած տեղում մինչև վերջին տարիներս եղել են հայ գաղթականներ, որոնց 1894 թ. ին տեսել է ամերիկացի մի ճանապարհորդ՝ այժմ հիւպատոս Եւնաստանում: Բայց 1895 թ ին տեղական մահմեդականները խռովութիւն յարուցանելով այդտեղ՝ կործա-

նեղ և բնակիչներին կոտորել են այնպէս որ պ. Բոնէն նոյն տեղն այցելելիս միայն աւերակներ է տեսել և ոչ մի կենդանի հետք չի գտել։ Սա կարծում է որ այդ հայերն անպատճառ հին գաղթականութեան մնացորդներ պէտք է լինին և ոչ պարսկա—հնդկական գաղթականութեան մի շառաւիղ որովհետեւ նոքա կարող են այստեղ հասած լինել միայն այն միակ ծանապարհով որով անցել են նեստորական քարոզիչները։ Հնդկաստանից այդտեղ գալ անհնարին էր—Հայերն ունեցել են ի միջի այլոց շատ հին ժամանակներում արգէն (Ը—ժիւ. դար) մի նշանաւոր վանք Ոստիկ—Կուլ լծի հիւսիսային կողմում որ գտնուում է սուսական սահմանագլխի մօտ Այդ վանքում ըստ աւանդութեան պահուում էր Մաթթեոս առաքելայի մարմինը և այդտեղ հաստատուած քրիստոնէական առաքելութիւնն այն մեծ նշանակութիւնն ունի որ նա շփումն է յառաջ բերել քրիստոնէութեան և բուզղայականութեան մէջ և այդ շփման արդիւնքն եղել է լամայական կրօնը որ էութեամբ նոյն բուզղայականութիւնը լինելով՝ բազմաթիւ ծէսեր և արարողութիւններ է փոխ առել քրիստոնէութիւնից։ Լամայական կրօնի ամբողջ արտաքինը այնչափ նման է քրիստոնէական եկեղեցւոյ որ երբ այս կողմերն առաջին անգամ այցելած մի լաղաւրիստ կրօնաւոր իւր ծանապարհորդութիւնն ու ազաւորութիւնները մի գրքով միամտաբար նկարագրեց՝ նորա զիրքը արգելեալ զբոսքերի ցանկի մէջ անցաւ որովհետեւ պապականները վախենում էին թէ հիթանոսական կրօնի այնչափ մեծ նմանութիւնը կաթոլիկ եկեղեցւոյ կարգերի հետ անտեղի կասկածներ կյարուցանէ։ Այժմ յայտնուում է ուրեմն որ այդպիսի կասկածի տեղիք չկայ ամենեւին։ Բուզղայականութիւնն սկզբում ոչ մի ծէս չունէր՝ բառի բուն իմաստով կրօն իսկ չէր այլ մի վերացական բարոյագիտական աշխարհայեցողութիւն որ զանազան կրօնների հետ շփուելով՝ մի տեղ բազմաստուածեան միւս տեղ միաստուածեան կրօնի կերպարանք առաւ։ Լամայական կրօնի հիմնադիրը՝ բնիկ Տիրէթցի, լաւ հասկացել էր որ բուզղայականութիւնը չի կարելի մատչելի անել ժողո-

վրդին առանց արտաքին կարգեր մտցնելու։ Նորա մէջ և ահա այդ կարգերը նա վերջրեց քրիստոնէութիւնից որին ծանօթացել էր յիշեալ լծի մօտերը մի ծանապարհորդութեան միջոցին։ Հայոց վանքը ինչպէս և Միջին Ասիոյ քրիստոնէութեան գրեթէ ամբողջ կազմածը կործանուեցաւ և անյայտացաւ ամենայն հաւանականութեամբ Լէնկ—Թէմուրի աշխարհաւոր արշաւանքների ժամանակ։

ՃԵՄԱՐԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՌՅ՝

Ծեմարանում լսարանական և դպրանոցական բաժինն աւարտողների դասերը վերջացան դատիկի տօներին։ առաջիններին միջոց տրուեցաւ մինչև մայիսի 1 աւարտական շարադրութիւն գրելու։ յետոյ սկսուեցան քննութիւնները։ միւսների քննութիւնն սկսուեցաւ ապրիլի 18-ին։ Մնացած դասարանների դասերը շարունակուում են մինչև մայիսի 13։ այնուհետև քննութիւններ կլինին նաև այս դասարաններում այն առարկաներից որոնց դասընթացն այդտեղ աւարտուում է։ լսարաններում յունարէն և գերմաներէն լեզուներից ևս Միաժամանակ դասարանական քննութիւններ են կատարուում։ Զեւչի ներկայութեամբ տօներից ի վեր ստորին դասարաններում։

Բերկրութեամբ սրտի նկատում ենք որ Մայր Աթոռի Հոգեւոր Ծեմարանը աւելի ու աւելի զրաւում է լուսավոր հոյ հասարակութեան ուշադրութիւնը և վայելում նորա սէրը—մի մխիթարական երեւոյթ որ առհասարակ է ամէն մի հասարակական հաստատութեան յարատեւութեան և յառաջադիմութեան։ Ներկայ ուսումն. շրջանում զեղեցիկ նուէրներ ստացաւ մասնաւորապէս Ծեմարանի մատենադարանը։

1. Իշխ. Կ. Բէհրութեանցից (Պետերբուրգ) 33 հատոր գլխաւորապէս աստուածաբանական գրքեր։

2. Մեծ. պ. Գր. Ջանշեանցից (Մոսկուայ) փետրուար ամսին մօտ 200 անուն այլ և այլ գրքեր ու պարբերական հրատարակու-